

Isbjerg

Af Mariann Ploug

Mellem 1875 og 1925 blev der landet over anlagt mange samlingspladser, hvor befolkningen mødtes for at fejre særlige højtidere, høre foredrag eller fester. De fleste pladser var anlagt af foreninger med rod i den grundtvigske eller den indre missionske bevægelse, og Isbjerg er én af disse.

Isbjerg ligger som en iøjnefaldende, høj bakke i det relativt flade landområde nord for Varde lidt vest for vejen til Orten. På Original 1 kortet over "Varde Kjøbstads Nordre Marks Vestre Del" opmålt af landinspektør A.S. Hastrup i juni 1819 omtales Isbjerg som "Is Bjerg". Bakkedraget, der er angivet med højdesignatur i to ringe, ligger mellem "Meil Siig" i nord og "Isbjerg Siig" i syd. Selv nu, hvor beplantning slører landskabets former, fanger Isbjerg med sine 30 meter opmærksomheden på lang afstand. Højden er dog ikke så overvældende, at man forledes til at tro, at der er is på toppen af bjerget, selv om navnet kunne tolkes på denne måde.

Navnet "Isbjerg" kendes tilbage fra 1433, hvor det blev brugt i en omtale af Isbjerg Mølle, der lå ved Mariebæk lidt nordvest for Isbjerg frem til ca. 1860, og i 1487 blev navnet brugt i et dokument som betegnelse for selve bakken.¹ Forstavelsen "Is-" findes også i andre stednavne som Ishøj, og ældre navneforskere mente, at "is" skulle tolkes som træbetegnelsen "eg" – en høj eller bakke med egetræer. I dag mener forskerne, at forstavelsen snarere hører hjemme i samme kategori som "Sol-" i for eksempel Solbjerg, så den skal forbindes med stedbetegnelser for varme og kulde.²

På toppen af Isbjerg findes afmærkningen af en trigonometrisk station – en universalkalot af jern i jordniveau. Punktet indgår i det overordnede danske referencenet,

Isbjerg ligger som en relativt høj bakke mellem "Meil Siig" og "Isbjerg Siig". Original 1. Varde Markjorder 1819-1881.

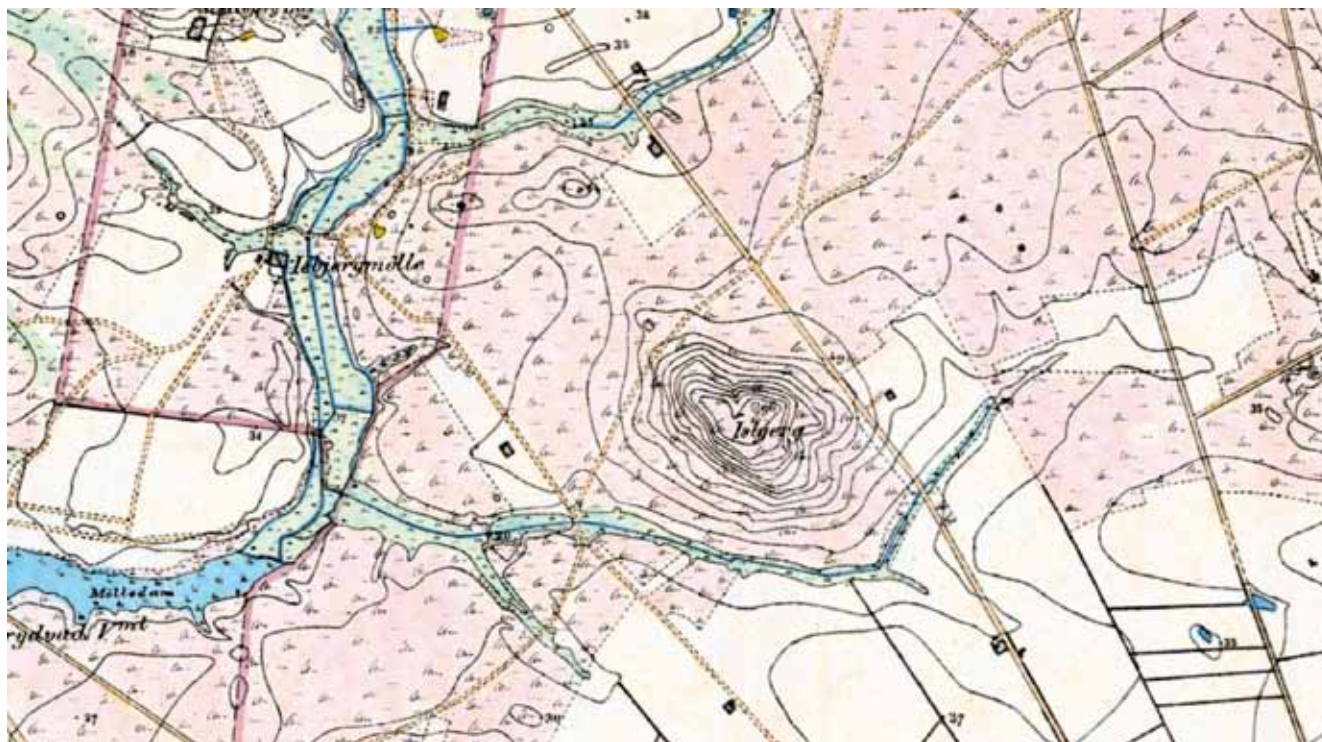
som dækker hele landet med ca. to kilometers mellemrum. Den første koordinering i Danmark blev gennemført af Videnskabernes Selskab, der som grundlag for kortlægningen fra begyndelsen af 1800-tallet udførte en landstriangulation. Arbejdet blev fra 1816 overtaget af den nyoprettede statsinstitution, Den Danske Gradmåling, og har siden været en statsopgave.³

Isbjerg blev i 1959 beskrevet af pastor Edvard Eller, der havde været præst ved Jacobi Kirke i Varde til 1952, som lokaliteten tog sig ud, da han som ung kapellan kom til byen i 1922 fra Aal sogn: "På toppen af banken var der en stor grusgrav omgivet af fyrreplantage og uden for den,

bar mark [...] og ud over lyngklædt hede var der en herlig udsigt til Varde og til engene om åen."⁴

Isbjerg var først i 1900-tallet ejet af gårdejer Niels Jensen, og det var formentlig ham, der havde gravet grus på toppen af bakken. Derimod er det mere sandsynligt, at fyrretræerne var plantet af dr. Larsen for at skabe læ om den sommerhytte, han havde på Isbjerg omkring 1900. Larsen var sygehuslæge i Varde 1887-1905, og hytten har tilsyneladende været revet ned i begyndelsen af 1920'erne.

Pastor Eller var en af initiativtagerne, da Grundtvigsk Ungdoms-Kreds i Varde blev stiftet i 1924, og det blev hurtigt en tradition, at alle pastor Ellers konfirmander fik et

Målepunktet på Isbjerg ligger i 96 fods (30 meters) højde. Høje Målebordsblade 1870.

"Arbejdsholdet" fra en af de ugentlige arbejdsaftener på Isbjerg, formentlig slutningen af 1930'erne (efter Bruhn).

medlemskort til foreningen efter konfirmationen. Møderne blev holdt hver onsdag aften på Højskolehjemmet, hvor der blev arrangeret foredragsaftener og fælleslæsning samt afholdt en julefest, der var et af årets højdepunkter. Om sommeren mødtes medlemmerne på Isbjerg, hvis ikke der var arrangeret cykelture eller udflugter for de unge.

Fra det første år havde ungdomskredsen fået Niels Jensens tilladelse til at tænde bål og holde fest på Isbjerg Sct. Hans aften. Bevoksningen var ikke ret høj, så bålet kunne ses vidt omkring. Aftenkaffen blev drukket i Theodor Nielsens lade, der lå ved bakkens fod, og der kom 500 mennesker mod de forventede 100, så man måtte deles om kaffekopperne, som man var venner til. Den Sct. Hans aften var det dejligt vejr, men som regel blæste det på toppen af Isbjerg, så ungdomskredsen fik også ejerens tilladelse til at omdanne grusgraven til en lun festplads, hvor de kunne mødes sommeren igennem.

Ikke længe efter Isbjergs indvielse blev det første amatørspil opført, formentlig "Ambrosius Stub". Sommerspillene var rigtige udstyrsstykker, og et par år senere, hvor man opførte folkeviser, kom gangerpilden ridende på en hvid hest, da han

Fyrrestuen, huset på Isbjerg, 1940 (efter Nørskov).⁵

opsøgte prinsessen, som sad i højenloft. Historiske optrin og Hostrups sangspil var også på repertoiret, og et år forfattede pastor Eller stykket "Molboland" med sange på melodierne fra sangspillet "Ridder Rap, Ridder Ro". Vestjyderne kunne også, inden Syvkanten kom til.⁶

For at sikre mødestedet i tilfælde af ejerskifte blev Isbjerg sat på aktier, igen på pastor Ellers initiativ. I 1926 dannedes interessentskabet "Isbjerg Festplads", og med interessentskabsbreve på 10 og 20 kr. blev det muligt at købe de ca. 5 tdr. land øverst på Isbjerg af Niels Jensen, som fik 1500 kr. for arealet.⁷ Nogle år efter fik foreningen mulighed for at erhverve halvdelen af den store, stråtægte restaurationsbygning, der var opført i 1931 for at betjene gæsterne, som besøgte "Vestjysk Udstilling", der det år blev afholdt i Varde.⁸

Foreningens medlemmer stod selv for genopførelsen af bygningen, og alle gav en hånd med. To af medlemmerne var murere, og de byggede skillevæggen med en kamin, mens tømrer- og tækkearbejde blev udført af lejede fagfolk. Huset rummede en sal med kaminen, hvor der kunne dækkes bord til over 100 mennesker, samt køkken

Isbjerg omkring 1950 (efter Andreasen).

Isbjerg med haveanlæg og festplads (Basic Cover 1954).

og et lille dameværelse. "Udenoms-bekvemmelighederne" blev opført udenfor, og der blev også anlagt en have. På huset stod der "Grundtvigsk Ungdoms-Kreds 1931", og "Fyrrestuen", som det kom til at hedde efter en konkurrence, blev indviet i maj 1932 ved en stor folkefest, hvor forfatteren Salomon Frifelt talte.⁹

Vedligeholdelse af ejendom, haveanlæg og festplads blev løbende foretaget af medlemmerne, og huset blev lånt ud til husmoder-, husmands- og andre foreninger som DUI og FDF. Efter nogle år var Isbjerg til kredsens store glæde blevet et mål for mange søndagsudflugter.

Arbejdsaftenerne på Isbjerg er af mange blevet husket som noget særligt; da kom kammeratskabet helt til udfoldelse. Der var nok at tage fat på, både udvendigt og indvendigt. Pigerne tog sig mest af det indvendige. Når sæsonen begyndte om foråret, blev alt fejlet, vasket eller måske malet indendørs, mens der udendørs blev ryddet op og rensset for ukrudt, så Isbjerg var parat til Pinse.¹⁰

Gennem mange år var Pinsemorgen årets højdepunkt. Ingen bagere havde åbent om søndagen før i tiden, men bagermester Carl Meyer var medlem af foreningen, og fru

Meyer ristede krydderboller i ovnen, så man kunne få friskt brød. Kaffebordet stod dækket og pyntet, bollerne var smurte, og alt var i orden, inden flaget blev hejst kl. 8 til tonerne af "Der er ingenting, der maner, som et flag, der går til tops". Derefter bænkedes man sig på den lille mødeplads, der var dannet i den tidligere grusgrav, og sang "I al sin glans nu stråler solen", inden pastor Eller holdt en kort andagt. Til slut flokkedes man om kaffebordet i Fyrrestuen, og efter opvasken blev mange af de unge på Isbjerg, hvis vejret var godt.

Under besættelsen havde ungdommen et fristed ude på Isbjerg. Ganske vist kunne de ikke tænde Sct. Hansbål, men de kunne holde fest alligevel og spille komedie, ligesom hus og anlæg skulle holdes, som medlemmerne var vant til. Efter krigen faldt interessen for ungdomskredsen i takt med, at antallet af tilbud for unge mennesker blev forøget. Den sidste pinsefest blev holdt i 1957, mens Sct. Hans aften på Isbjerg var en tradition, som holdt sig til foreningen gik ind. Der var altid noget, der skulle brændes af, så bålet var stort og flot. For det meste var der også en drabelig heks. Båltalen blev de fleste år holdt af pastor Eller,

Isbjerg set fra nord, oktober 2012.

Isbjerg set fra Grydvad Mølle, november 2012.

men det kunne også være en gæstetaler, og aftenen sluttede gerne med en svingom.

Den 8. april 1959 blev ungdomsforeningen nedlagt, mens Isbjerg fortsat tilhørte en gruppe af de tidligere medlemmer, der i sagens natur ikke længere hørte til blandt de unge. Isbjerg havde mistet sin betydning som samlingssted, men blev dog stadig brugt som udflugtsmål, særligt for unge mennesker, og som en spændende legeplads for større børn fra det omkringliggende område.¹¹

Efterfølgende overgav interessentskabet jorden til Varde Kommune, der fik skøde på Isbjerg den 15. november 1991. På det tidspunkt var kun soklen af Fyrrestuen tilbage. Med overdragelsen fulgte en klausul om, at området skulle kunne anvendes frit og med adgang for alle.

Umiddelbart efter udarbejdede kommunen et beskæftigelsesprojekt med henblik på at sætte området i stand.

Kristen Johs. Christensen og Anton Torngaard rejser flaget ved genindvielsen af Isbjerg, den 28. maj 1993 (privateje).

Der blev foretaget en generel udtynding af beplantningen, dog sådan at eg og bøg blev prioriteret højt som blivende træer. Lavningen, der tidligere blev brugt til friluftsteater, blev ryddet, så den igen kunne anvendes, og der blev etableret et afspærret parkeringsområde.

Allerede i 1992 viste børnehaven Kærhøgevej interesse for at anvende området til dagture og udelejr med mulighed for at tænde bål og lave mad til børnene, og i maj 1993 kunne Teknisk Udvalg invitere til indvielse af det renoverede Isbjerg. For at gøre stedet mere anvendeligt etablerede kommunen et multitoilet i 1994-1995.¹²

Varde kommune har i de senere år udlagt nogle attraktive arealer til parcelhusbyggeri, blandt andet "Bjerget" og "Slugten" nord for byen mellem Isbjerg Møllevej og Ortenvej i 2006. Området ligger relativt tæt på Isbjerg, og blandt beboerne opstod idéen om at få en stiforbindelse

Flagstangen på festpladsen, november 2012.

Den nye sti, der forbinder Varde med Isbjerg, ved broen over Isbjerg Sig, 2010. Foto. Finn Christensen, Varde.

Soklen til Fyrrestuen med resterne af den murede kaminvæg, november 2012.

til Isbjerg med en bro over moseområdet, Isbjerg Sig. Samtidigt så man muligheden for at oprette et primitivt overnatningssted med shelters og bænke i tilknytning til stien. Gennem grundejerforeningen for Bjerget søgte man et beløb fra Tips- og Lottomidler til Friluftslivet og fik i 2010 gennem Grønne partnerskaber de nødvendige midler, der sammen med et stort frivilligt arbejde gjorde det muligt at realisere idéerne. Med den nye natursti, der har forbindelse med stisystemet, som går nord ud af byen fra Mølle-kvarteret, har befolkningen fået en lettere adgang til Isbjerg, der har været udflugtsmål og udsigtspunkt for flere generationer i Varde.¹³

Isbjerg er ikke længere samlingsplads for folk med en bestemt livsanskuelse. Stedet bliver i dag benyttet af mange, både børn og voksne, der sætter pris på stedets ro og det frie udsyn, som stadig findes trods den læggivende beplantning.

Mariann Ploug kan kontaktes på mp@vardemuseum.dk

Noter

1. Steen B. Bøcher: *Vandmøller og andre vandkraftsudnyttelser i Ribe Amt*. København 1944, s. 72-73.
2. Oplyst af Birgit Eggert, ph.d., Afdeling for Navneforskning, Københavns Universitet.
3. Peter Korsgaard: *Kort som kilde*. København 2006.
4. Edvard Eller: Grundtvigsk ungdomsarbejde i Varde. *Fra Ribe Amt* 14. bd., 1956-1959, s. 578ff.
5. Gengivet efter Ole Nørskov: *Christen Nielsens erindringer – Fra Bondedreng til Ridder af Dannebrog*. Lokaliseret den 14. december 2012 på: http://www.vardehistorie.dk/CN_Erindring.html
6. Alice Andreasen: Grundtvigsk ungdomsarbejde i Varde. *Vestjyder fortæller XXV*, 1989, s. 53 og 57.
7. Eller, s. 590.
8. Frits Pedersen: En vågen dansk og kristen ungdom. *Vestjyder fortæller IV*, 1968, s. 32.
9. Verner Bruhn: *Plint og talerstol*. Esbjerg 1979, s. 55.
10. Andreasen, s. 56.
11. Oplyst af Torben Vinge Christensen, Varde, marts 2010.
12. Oplyst af Ejendomsadministrationen, Varde Kommune, april 2010 og Natur og Park, Varde Kommune, september 2012.
13. Oplyst af Finn Christensen, Varde, oktober 2012.

Den nye sti går forbi udsigtspunkterne, hvorfra man kan se ind over Varde, november 2012.

Udsigten fra Isbjerg ind mod Varde med Jacobi Kirkes spir i det fjerne, november 2012.

